

HOE KIJKEN MVT-DOCENTEN AAN TEGEN TAALBEWUSTZIJN?

Kennis, opvattingen en professionaliseringsbehoeften

In de vernieuwde kerndoelen en eindtermen wordt een geïntegreerde benadering van talenonderwijs nagestreefd. Mvt-docenten dienen meer aandacht te besteden aan taalbewustzijn ten behoeve van communicatie in de doeltaal. Maar hoe kijken deze docenten aan tegen de toevoeging en integratie van taalbewustzijn?

SOPHIE BRAND & STEFANIE RAMACHERS

Onlangs zijn de kerndoelen en eindtermen voor de moderne vreemde talen (mvt) in het voortgezet onderwijs herzien (Fasoglio et al., 2025; SLO, 2025a). Na een fase van beproeving zullen ze definitief worden vastgesteld door de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en de Tweede Kamer. In het herziene curriculum wordt een geïntegreerde benadering van talenonderwijs nagestreefd. Mvt-docenten dienen onder meer aandacht te besteden aan cultuurbewustzijn en taalbewustzijn ten behoeve van het communiceren in de doeltaal. Deze inhouden en de bijbehorende aanpak moeten taalvakken

aantrekkelijker maken en de overgang van voortgezet naar hoger onderwijs versoepelen.

In het nieuwe curriculum wordt voor de onderbouw onderscheid gemaakt tussen de domeinen Communicatie en Taal- en Cultuurbewustzijn. Voor het laatste domein is kerndoel 36 voor Engels, dat overeenkomt met 39 voor de overige mvt, opgenomen: 'De leerling ontwikkelt zich als taal- en cultuurbewuste gebruiker van de (...) taal' (SLO, 2025a, p. 95, 101). Hierbij kan onder meer worden gedacht aan het 'inzetten van het eigen meertalige repertoire om de doeltaal te leren: actieve en passieve beheersing van talen, taalvariëteiten, woorden en uitdrukkingen'. Maar

Foto: Tom van Limpt

ook kerndoelen die betrekking hebben op het domein Communicatie doen een beroep op het taalbewustzijn van de leerlingen. Zo wordt onder meer verwezen naar het 'onderscheiden van klanken', ervaring opdoen met 'verschillende taalvariëteiten en taalniveaus van de (...) taal en contexten waarin de (...) taal als lingua franca wordt gebruikt' en het 'inzetten en uitbreiden van eenvoudige, veelgebruikte en alledaagse, vertrouwde woordenschat, woordcombinaties, uitdrukkingen, zinnen en taalstructuren' (p. 98, 99).

Voor de bovenbouw wordt voor wat taalbewustzijn betreft onderscheid gemaakt tussen twee subdomeinen: Taal als fenomeen en Taal en individu. In tabel 1 zijn de

concepteindtermen behorende bij deze subdomeinen weergegeven (Fasoglio et al., 2025, p. 88)* en toegelicht met een voorbeeld (SLO, 2025b). Taalbewustzijn wordt ook hier geïntegreerd met overige domeinen, namelijk Communicatie en Cultuurbewustzijn. Voor zowel de onderbouw als de bovenbouw geldt dus dat er meer aandacht uitgaat naar taalkundige aspecten van de doeltaal, inclusief haar varianten, en de vergelijking hiervan met andere talen.

Gevolgen

Meer aandacht voor taalkundige aspecten van de doeltaal – aspecten als fonologie (klanksystematiek), mor-

Onderwijs in lijn met de nieuwe kerndoelen en eindtermen vraagt wel wat van docenten

Subdomein	Concepteindterm (toelichting)	Voorbeeld lesactiviteit
Taal als fenomeen	9. de leerling verkent (vmbo) / toont inzicht in (h/v) overeenkomsten en verschillen tussen de doeltaal en andere talen (metalinguïstische kennis)	de woordvolgorde in een taal vergelijken met die in andere talen
	10. de leerling toont inzicht in taalvariatie binnen de doeltaal (geografische, etnische en sociale variëteiten van de doeltaal en hun betekenis in de communicatie)	taalgebruik in een rap in de doeltaal bestuderen, nagaan waar dit afwijkt van taalgebruik in de standaardvariant en verklaren waarom dit in dit genre veel voorkomt
	11. de leerling verkent (vmbo) / toont inzicht in (h/v) en reflecteert op het effect van keuzes in taalgebruik in de doeltaal (doorzien welk effect bewust gebruik van register, woordkeuze of stijl bij de ontvanger sorteert)	een fragment van een politieke speech in de doeltaal analyseren
Taal en individu	12. de leerling reflecteert op eigen ervaringen bij het leren van talen (taalleerbewustzijn)	een presentatie geven over het verschil tussen het verwerven van een eerste en een vreemde taal
	13. de leerling reflecteert op het eigen meertalige repertoire en dat van anderen	een uitleg geven over de aanpak om een tekst te begrijpen door eigen meertaligheid in te zetten
	14. de leerling verkent de mogelijkheden en beperkingen van digitale hulpmiddelen in communicatie in de betreffende taal	verschillende AI-prompts gebruiken om een tekst in een taal op te stellen en evalueren en verklaren welke prompt het meest geschikte materiaal oplevert
	15. de leerling legt verbanden tussen ervaringen, persoonlijke interesses en kwaliteiten, vervolgopleidingen en toekomst	reflectie op de vraag waarom je een taal zou leren en wat het leren van een taal jou als persoon oplevert

Tabel 1. Subdomeinen en concepteindtermen binnen het domein taalbewustzijn voor de bovenbouw moderne vreemde talen

fologie (structuur en vorming van woorden), syntaxis (zinsopbouw) en pragmatiek (taalstructuren afgestemd op gesprekspartner, context of situatie) en de overeenkomsten en verschillen hierin tussen talen – kan het mvt-onderwijs versterken. Leerders kunnen de nieuwe constructies in de doeltaal relateren aan (voor)kennis van andere talen en herkennen hierdoor uiteindelijk makkelijker constructies in talen (*noticing*) (Meesterschapsteam Moderne Vreemde Talen, 2022). Inzicht in de systematiek van taal kan bewust (en onbewust) worden toegepast in communicatieve opdrachten (Andrews & Svalberg, 2017; Bolitho et al., 2003).

Meer aandacht voor taalkundige aspecten van de doeltaal kan het mvt-onderwijs versterken

Onderwijs in lijn met de nieuwe kerndoelen en eindtermen vraagt echter wel wat van docenten. Om te beginnen hebben docenten, zoals nu ook al, actuele kennis van taalvaardigheidsdidactiek nodig. Daarbovenop moet je als docent zelf voldoende taalbewust zijn, moet je taalkundige kennis over (ten minste) de doeltaal op orde zijn, moet je iets weten van hoe je taalkunde als inhoud didactiseert, én moet je ook nog eens vaardigheden- en inhoudendidactiek met elkaar kunnen integreren. Dat is geen eenvoudige taak. Reden temeer om na te gaan hoe docenten hier momenteel tegenaan kijken. Immers, het succes van de curriculumherziening ligt voor een belangrijk deel in hun handen.

Vragenlijstonderzoek
Een vragenlijst (zie voor het volledige onderzoek Brand & Ramachers, 2025) werd afgenomen onder 110 docenten Frans, Duits en Engels, die met een oproep via het netwerk van de auteurs en via sociale media werden bereikt. De focus lag hierbij op taalkundige aspecten van de doeltaal die normaliter onderdeel uitmaken van het curriculum van talenstudies en/of mvt-lerarenopleidingen, en waar docenten hoogstwaarschijnlijk ook uitspraken over kunnen doen. Met de vragenlijst wilden we de volgende onderzoeksvragen beantwoorden:

- 1a. In hoeverre kunnen mvt-docenten zich al iets voorstellen bij de integratie van taalbewustzijn met communicatie?
- 1b. Wat is volgens mvt-docenten de meerwaarde van taalbewustzijn voor leerlingen en docenten?
- 2a. In hoeverre besteden mvt-docenten in het huidige onderwijs al aandacht aan verschillende aspecten van taalbewustzijn (fonologie, morfologie, syntaxis en pragmatiek) en integreren ze deze met communicatie?
- 2b. Bij welke van deze aspecten van taalbewustzijn zouden mvt-docenten ondersteuning kunnen gebruiken?

Resultaten
Docenten gaven op een vijfpuntsschaal aan in hoeverre zij zich al iets konden voorstellen bij de integratie van taalbewustzijn met communicatie. Een derde van de deelnemers (32%) gaf aan hier een duidelijk beeld van te hebben (scores 4 en 5), terwijl bijna de helft van de deelnemers aangaf een duidelijk beeld te hebben van de integratie van cultuurbewustzijn met communicatie (49%).

De meeste docenten (97,3%) beschouwen aandacht voor taalbewustzijn als een meerwaarde voor het mvt-onderwijs. Docenten geven aan dat het leerlingen helpt om inzicht te krijgen in de structuur van talen en dat het bijdraagt aan de communicatieve vaardigheden. Bovendien geeft bijna de helft van de ondervraagde docenten aan dat taalbewustzijn het plezier van leerlingen voor hun schoolvak mogelijk vergroot.

Meer dan de helft van de mvt-docenten (57,3%) geeft aan dat aandacht voor taalbewustzijn hen vooral meer inzicht oplevert in welke fouten leerlingen maken en waar die fouten vandaan komen. Bijna de helft van de docenten (43,6%) geeft ook aan dat de nieuwe inhoud het plezier in hun werk zou vergroten. Zo’n 20% geeft echter aan dat het hun als docent niets oplevert. De

Taalkundig aspect (aantal docenten dat hier veel aandacht aan besteedt)	Integratie met ...
pragmatiek (44)	schrijven, spreken
syntaxis (39)	schrijven
fonologie (30)	uitspraak
morfologie (28)	–

Tabel 2. Taalkundige aspecten die met communicatieve vaardigheden geïntegreerd worden

meeste docenten zien dus de voordelen van taalbewustzijn.

In tabel 2 zien we hoeveel docenten nu al veel aandacht besteden (scores 4 of 5 op een vijfpuntsschaal) aan een taalkundig aspect en met welke communicatieve vaardigheden zij dit voornamelijk integreren. Aan pragmatiek en syntaxis wordt de meeste aandacht besteed, gevolgd door fonologie en morfologie. Docenten integreren pragmatiek al met schrijven en spreken. Zo leren docenten hun leerlingen het gebruik van werkwoordsvormen (bijvoorbeeld de *conditionnel*) en aanspreekvormen (*Sie* versus *du*, *vous* versus *tu*) afstemmen op een specifieke context.

Docenten integreren syntaxis ook al met schrijfvaardigheid. Docenten Engels besteden bijvoorbeeld aandacht aan woordvolgorde in de zin. Ook aan fonologie wordt al aandacht besteed, maar de voorbeelden die docenten hierbij noemen, duiden vooral op het herhalen van klanken in isolatie. Morfologie wordt door docenten nog niet met communicatieve vaardigheden geïntegreerd. Wanneer docenten aandacht besteden aan de vier taalkundige aspecten, passen zij voornamelijk een contrastieve benadering toe: ze vragen hun leerlingen om taalkundige aspecten in de doeltaal te vergelijken met die in andere talen.

Docenten lijken dus nog het minst uit de voeten te kunnen met de integratie van morfologie en fonologie met communicatie. Verder valt op dat de communicatieve vaardigheden lezen en luisteren nog niet met taalbewustzijn in verband worden gebracht.

Ten slotte geeft zo’n twee derde van de docenten aan extra ondersteuning nodig te hebben voor het integreren van pragmatiek en syntaxis met communicatie (respectievelijk 62,7% en 69,1%). Voor het integreren van fono-

logie hebben nog net iets meer docenten ondersteuning nodig (70%). Daarnaast wenst 73,6% van de docenten handvatten voor de integratie van morfologie in het taalvaardigheidsonderwijs.

Conclusie en aanbevelingen

Met een vragenlijst hebben we in kaart gebracht hoe mvt-docenten aankijken tegen de toevoeging van taalbewustzijn aan het curriculum en de integratie ervan met communicatie. We hebben ons hierbij gefocust op de aandacht voor enkele structurele taalkundige aspecten van de doeltaal in het nieuwe curriculum. Alhoewel de meeste mvt-docenten zich nog niet veel kunnen voorstellen bij de integratie van taalbewustzijn met communicatie, staan ze er wel voor open. De meeste docenten beschouwen de toevoeging van taalbewustzijn als een meerwaarde voor zichzelf en voor hun leerlingen. Uit de praktijkvoorbeelden die docenten aanhalen, blijkt dat taalkundige aspecten op woord- en klankniveau de minste aandacht krijgen en het minst vaak worden geïntegreerd met communicatieve vaardigheden. Ook wordt er minder aandacht besteed aan taalkundige aspecten tijdens het behandelen van de receptieve vaardigheden dan tijdens het behandelen van de productieve vaardigheden.

Bovendien zagen we dat sommige taalkundige aspecten in isolatie lijken te worden aangeboden. Dit doet denken aan het traditionele grammaticaonderwijs, waarbij het aanleren van regels tot goede antwoorden in (veelal) invuloefeningen moet leiden. De vraag is in hoeverre leerlingen op deze wijze inzicht krijgen in de werking van taal met haar variatie in alledaagse contexten. Een geïsoleerde benadering van taalkundige aspecten – zelfs met de intentie om taalvaardigheid te bevorde-

ren (*performance domain*, James & Garrett, 1992) – biedt geen garanties voor goede prestaties (en dus *transfer*) in authentieke communicatieve contexten. Door leerlingen patronen te laten ontdekken in contextrijke taken, en dus taalbewustzijn geïntegreerd met communicatie aan te bieden, zullen leerlingen de transfer naar een vaardigheidstaak makkelijker maken en zullen ze bovendien sneller grip krijgen op taallearprocessen, waardoor ze vervolgstappen kunnen zetten die bij hun leerproces passen (*cognitive, affective domains*).

Docenten geven verder aan behoefte te hebben aan bijscholing over de integratie van morfologie en fonologie met communicatie. Daarbij moet duidelijk worden gemaakt hoe taalbewustzijn ook een positief effect kan hebben op receptieve vaardigheden.

Bijscholing is geen eenvoudige opgave omdat er nog geen uitgelezen didactiek voor de integratie van taalbewustzijn en communicatie bestaat. Een taakgerichte benadering, waarbij aandacht voor vormaspecten bijdraagt aan het succesvol uitvoeren van de communicatieve taak, lijkt nog het meest te passen bij de uitgangspunten van het herziene curriculum (zie tekstkader hieronder voor enkele suggesties). Immers bewustwording van de vorm en een directe koppeling aan een communicatieve context (*transfer*) maakt je uiteindelijk taalvaardiger in die communicatieve context. Wanneer je je bijvoorbeeld bewust bent van het fenomeen *liaison* in het Frans (het uitspreken van een normaal stille eindmedeklinker voor een woord dat met een klinker begint)

en dit ook meteen leert herkennen en toepassen in een communicatieve taak, kun je een gesprek effectiever decoderen (receptie) en je beter verstaanbaar maken in doeltaalcontexten (productie).

Integratie van taalbewustzijn en communicatie biedt ook uitdagingen voor wat toetsing betreft. Ontwerp van integratieve toetsen lijkt dan ook cruciaal, anders blijft het onderwijs waarschijnlijk beperkt tot het individueel behandelen van inhouden en vaardigheden, waardoor de gewenste transfer naar communicatieve contexten alsnog uitblijft.

Als we willen dat het mvt-onderwijs duurzaam verandert ten faveure van de taalvakken en -studies, zullen docenten de tijd en ruimte moeten voelen en krijgen om zich dit nieuwe curriculum eigen te maken. Daarbij hoort tijd om (a) te reflecteren op al aanwezige kennis en didactische vaardigheden, (b) didactische vaardigheden uit te breiden zodat taalbewustzijn en taalvaardigheds-onderwijs geïntegreerd kunnen worden onderwezen, bijvoorbeeld door (c) samen met andere docenten en opleiders te experimenteren en te ontwerpen. Zo kan de curriculumherziening een uitgelezen kans zijn om mvt-secties meer samen te laten werken, aangezien ze alle voor dezelfde uitdaging staan. Daarbij kan worden gewerkt aan vakoverstijgende lijnen in het programma. Het succes van de curriculumherziening, waaronder de integratie van taalbewustzijn met taalvaardigheid, valt of staat immers met de kennis, de vaardigheden en het vertrouwen van de mvt-docenten zelf. ■

NOOT
* De exacte invulling van de concepteindtermen verschilt per niveau en/of taal.

LITERATUUR
Andrews, S., & Svalberg, A. (2017). Teacher language awareness. In J. Cenoz, D. Gorter, & S. May (Red.), *Language awareness and multilingualism: Encyclopedia of language and education* (3e ed., p. 219–231). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-02240-6_17
Bolitho, R., Carter, R., Hughes, R., Ivanic, R., Masuhara, H., & Tomlinson, B. (2003). Ten questions about language awareness. *ELT Journal*, 57(3), 251–259.
Brand, S., & Ramachers, S. (2025). Haalbaarheid van het nieuwe curriculum in het voortgezet onderwijs: Hoe kijken docenten moderne vreemde talen aan tegen de integratie van taalbewustzijn met taalvaardigheid? *Tijdschrift OnderwijsPraktijk Studies*, 3/4.
Fasoglio, D., Leunissen, S., & Tammenga, M. (2025). *Toelichtingsdocument conceptexamenprogramma's moderne vreemde talen voor umbo, havo en vwo (Versie 2)*. SLO.
James, C., & Garrett, P. (1992). *Language awareness in the classroom*. Longman.
Meesterschapsteam Moderne Vreemde Talen. (2022, 19 april). *Visie op de toekomst van het curriculum moderne vreemde talen*. SLO. (2025a). *Kerdoelen voortgezet onderwijs*. SLO. (2025b). *Conceptexamenprogramma Franse taal en cultuur vwo (Versie 2)*.

Inspiratie voor de integratie van taalbewustzijn en taalvaardigheid